

ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ПЕДАГОГІЧНОГО ПАРТНЕРСТВА В КОНТЕКСТІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

PSYCHOLOGICAL ASPECT OF PEDAGOGICAL PARTNERSHIP IN THE CONTEXT OF THE NEW UKRAINIAN SCHOOL

Із упровадженням Нової української школи сучасна українська освіта зазнала змін, зробивши крок до дитиноцентризму, творчого підходу до розвитку особистості та педагогіки партнерства як ключового компоненту освітнього процесу. Метою Нової української школи є створення атмосфери довіри та спокою у класі для того, щоб учні, відчувачи емоційну безпеку, змогли у творчому пошуку разом із учителем здобувати знання. За педагогікою партнерства вчитель стає тим, хто керує процесом освіти, а не просто ретранслює знання, сам знаходиться у постійному пошуку нових методів і форм навчання та має патріотичну спрямованість педагогічної діяльності. Учитель має мати психологічний та фізичний ресурс здоров'я, щоб створити клас, де кожен учень – переможець. На біологічному рівні здоров'я дає змогу мати індивіду динамічну рівновагу функцій усіх органів та їх адекватне реагування на впливи різних чинників навколишнього середовища. Якщо розглядати здоров'я на психічному рівні, то воно відзначається станом душевного благополуччя, що забезпечує адекватну регуляцію поведінки та діяльності особистості. У результаті зниження психічного та фізичного здоров'я вчителю важче адекватно взаємодіяти з учасниками освітнього процесу, бути відкритим до новаторства, чутливим до інших потреб. Психологічний дискомфорт виникає при перевтомі, проблемах із батьками, адміністрацією, як його результат – порушення психічного здоров'я, що посилює страхи, невпевненість, комплекси, негативні переживання та підвищує тривожність, психічну напругу, рівень неадекватних реакцій на зовнішні подразники. Здоров'я людини на психологічному рівні тісно пов'язане з особистісним контекстом, тому слід звертати увагу на збереження психофізичного здоров'я вчителів, яке є основою врівноваженої, творчої та чутливої особистості вчителя. У результаті опитування виявлено основні чинники зниження психофізичного стану вчителів, а саме: перевтома від перенавантаження, проблеми у спілкуванні з батьками, керівництвом. За концепцією Нової української школи на вчителя покладено багато нових ролей та уточнення функцій. Намагаючись опанувати нові вимоги, вчителі ще тягнуть тягар минулих звичок і вимог освітньої системи, що створює основу перенавантаження та зниження психофізичного здоров'я. У статті розглянуто ефективне педагогічне партнерство, за яким учитель стає дбайливим лідером, який веде за собою учнів та батьків, знає та окреслює кордони взаємодії та береже психофізичне здоров'я, як своє, так і оточуючих.

Ключові слова: педагогічне партнерство, психічне та фізичне здоров'я, перевтома педагогічних працівників, робота з батьками.

With the introduction of the New Ukrainian School, modern Ukrainian education underwent changes, taking a step towards child-centeredness, a creative approach to personality development and partnership pedagogy as a key component of the educational process. The goal of the New Ukrainian School is to create an atmosphere of trust and peace in the classroom so that students, feeling emotional security, can creatively search together with the teacher to acquire knowledge. According to the pedagogy of partnership, the teacher becomes the one who manages the education process, and not just relays knowledge, he himself is in constant search of new methods and forms of education and has a patriotic orientation of pedagogical activity. A teacher must have the psychological and physical health resources to create a classroom where every student is a winner. At the biological level, health allows an individual to have a dynamic balance of the functions of all organs and their adequate response to the effects of various environmental factors. If we consider health at the mental level, then it is characterized by a state of mental well-being that ensures adequate regulation of behavior and activity of the individual. As a result of the decrease in mental and physical health, it is more difficult for the teacher to adequately interact with the participants of the educational process, to be open to innovation, to be sensitive to other needs. In the case of psychological discomfort that occurs due to overwork, problems with parents, administration, as a result of which – a violation of mental health, which increases fears, insecurity, complexes, negative experiences and increases anxiety, mental tension, the level of inadequate reactions to external stimuli. Human health at the psychological level is closely related to the personal context, so attention should be paid to preserving the psychophysical health of teachers, which is the basis of a balanced, creative and sensitive teacher's personality. As a result of the survey, the main factors for the decrease in the psychophysical state of teachers were revealed, namely: fatigue from overload, problems in communication with parents, management. According to the concept of the New Ukrainian School, many new roles and clarification of functions are assigned to the teacher. Trying to master new requirements, teachers still carry the burden of past habits and requirements of the educational system, which creates a basis for overload and a decrease in psychophysical health. The article discusses an effective pedagogical partnership, according to which the teacher becomes a caring leader who leads students and parents, knows and outlines the boundaries of interaction and protects the psychophysical health of both his own and those around him.

Key words: pedagogical partnership, mental and physical health, overwork of pedagogical workers, work with parents.

УДК 373.37.01:316
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2023.49.36>

Стешиц І.В.

аспірантка кафедри педагогіки, адміністрування і спеціальної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти»; викладач кафедри педагогіки та психології ПВНЗ «Український гуманітарний інститут»

Актуальність теми дослідження. Сьогодні простежується пік виснаження та зниження психологічного та фізичного здоров'я вчителів України через низку чинників, які накопичувалися останні кілька років. Тотальна цифровізація суспільства поставила перед учителем завдання вивчити нові ролі: якщо раніше вчитель був майже єдиним джерелом знань для школяра, то за сучасних умов він постає як координатор, модератор та організатор самостійної дослідницько-пошукової навчально-пізнавальної діяльності учнів. Запровадження в Україні освітньої реформи за Концепцією «Нова українська школа» з 2018 р. призвело до зміни програм, підручників, методичних посібників, що поставило вчителя перед новими викликами: ознайомлення з новими завданнями, налаштування та окреслення нових цілей на кінець навчального року, розкриття суті практичних умінь та навичок за новою програмою, якими мають оволодіти учні. Також осмислення вчителем нової філософії освіти, нових стандартів щодо підвищення кваліфікації. За педагогікою партнерства, яка є ключовим компонентом Нової української школи, батьки здобувачів освіти – рівноправні учасники освітнього процесу, що інколи інтерпретується останніми як повноправне право втручатися у процес освіти з різними питань без додержання норм етичної поведінки. Навчання через пандемію та воєнний стан перейшло у дистанційний формат, що вимагає від учителя пошуку нових форм і методів навчання, озброєння цифровими інструментами навчання. На додаток до всього вищесказаного за специфікою професії вчителі ще отримують так звані вторинний стрес через спілкування з психологічно травмованими людьми, а саме учнями та їхніми батьками. Усе це призводить до виснаження і зниження психологічного та фізичного здоров'я навіть найстійкіших учителів.

За результатами опитування у 2021 р. в межах кампанії «Класний вчитель» на сайті «Нова українська школа», у якій взяли участь 642 респонденти з усіх областей України, самі вчителі визначили головною рисою вчителя вміння зацікавити навчанням і надихати учнівство [12]. Щоб так навчати і надихати учнівство, вчителю потрібно мати ресурс та стан психічного та фізичного здоров'я як задовільний. Багато сучасних українських учителів нині перебувають у непередбачуваних та важко контрольованих життєвих обставинах, які у психологічній літературі визначаються термінами «кризові», «травмуючі» тощо. За ігнорування такі стани можуть призвести до неоправданого психічного та фізичного шкоди, а отже, потребують вчасного визначення цих станів, виходу з них, а надалі – профілактики та збереження психічного та фізичного здоров'я.

Виклад основних результатів дослідження. Питання психофізичного здоров'я особистості піднімали у вітчизняних дослідженнях у межах психології, психопатології та психіатрії Д.О. Авдеев, В.О. Ананьєв, П.Б. Ганнушкін, В.М. Бехтерев, Б.С. Братусь, Н.Є. Водоп'янова, В.П. Войтенко, І.М. Гурвич, М.Д. Гурь'єв, Б.Д. Карвасарський, І.Я. Коцан, Г.В. Ложкін, М.І. Мушкевич, В.М. Мясіщев, Г.С. Никифоров, Н.В. Ходирева, О.В. Шувалов та ін. Значну увагу цій тематиці приділено в працях зарубіжних психологів і психіатрів А. Адлера, А. Асаджіолі, А. Елліса, Е. Еріксона, А. Маслоу, К. Роджерса, В. Франкла, З. Фройда, Е. Фрома, К. Хорні, К.Г. Юнга та ін. Питаннями вияву чинників професійного стресу у працівників освіти та окремі прояви зниження психічного та фізичного здоров'я у працівників освіти досліджувалися такими вченими, як: О. Буралака, Л. Кондратенко, Л. Манилова, Н.В. Назарук, С.А. Наличаєва, Л.Ф. Колеснікова, Т.А. Каткова, Л.О. Китаєв-Смик, В. Семенов, Л.М. Мітіна та ін. Теоретико-прикладні аспекти педагогічного партнерства сім'ї і школи у вихованні дітей висвітлено у працях сучасних дослідників: Т. Виноградової, О. Докукіної, Т. Кравченко, І. Мачуської, Л. Повалій, В. Постового, О. Пухти та ін. Але питання ефективного застосування принципів та постулатів педагогіки партнерства у профілактиці та збереження психічного та фізичного здоров'я вчителів мало досліджене.

Саме тому **метою роботи є** визначення змісту і форм профілактики та збереження психологічного та фізичного здоров'я вчителів за рахунок ефективного педагогічного партнерства.

Сучасні дестабілізаційні процеси у суспільстві деструктивно впливають на одну з уразливих професійних категорій населення, яка сильніше за інші переживає негаразди в суспільстві, а саме – вчителів. А все тому, що одна з найкращих якостей педагога – емпатія призводить до особливої чуттєвості, яка в умовах дії кумулятивного стресу збільшує ризик травмування [2].

В. Сухомлинський, відомий український педагог, який на практиці довів усі свої теоретичні постулати, наголошував, що «учитель – це не тільки той, хто передає учням знання та вміння. Це передусім той, у кого дитина, як у батька і матері, вчиться жити. Діти пізнають світ, головним чином, через поведінку тих, кого вони щодня бачать поруч, хто піклується про них, хто ставить перед ними вимоги» [11]. Іншими словами, відчуття гармонії та балансу психологічного стану самого вчителя зумовлює психологічний комфорт учнів, створення емоційної безпеки у класі, що є важливим важелем ефективності освітнього процесу, відчуття стабільності, безпеки та творчості останніх.

Дослідниця у сфері психології Т. Митник визначає психічне здоров'я як стан душевного благополуччя, який забезпечує адекватну регуляцію поведінки та діяльності. Критеріями психологічного здоров'я визначає: здатність до безумовного прийняття самоцінності кожної людини, адекватного вираження своїх думок, почуттів, природність, конгруентність, відповідальність, оптимізм, урівноваженість, упевненість, адекватну самооцінку, незалежність, відповідальність; почуття гумору, толерантність, самоповагу тощо. Психологічними детермінантами гармонізації психологічного здоров'я є: позитивне мислення, емоційна стійкість, толерантність до стресових чинників, урівноваженість у стосунках з іншими людьми [6].

С. Максименко наближає поняття категорій психічного, психологічного й духовного здоров'я, розглядаючи їх як сходинки до розвитку особистості. А як критерії психологічного здоров'я він виділяє: сформованість моральних ціннісних ставлень особистості до себе, до інших людей, до світу (довіра, любов), уміння справлятися з життєвими проблемами, стресостійкість, здатність до ефективної, творчої діяльності. Також дослідник зазначає, що конструктивна реалізація людиною позитивних ставлень до інших створює відчуття щастя й духовного спокою [5, с. 4].

С. Білозерська, досліджуючи питання психічного здоров'я вчителя, зазначила, що педагогічна діяльність має високий рівень потенційної стресогенності, адже вчитель постійно включений у різноманітні соціальні ситуації, на які має мобільно й конструктивно реагувати. У разі зустрічі з непередбачуваними ситуаціями він зобов'язаний думати, перш за все, про те, як вирішити проблему з найменшими негативними наслідками для учнів, за яких він несе відповідальність. Утрата психологічного здоров'я суттєво впливає на якість життя самого вчителя й негативно позначається на ефективності в педагогічній діяльності. Також психологічне здоров'я зумовлює особистісну зрілість, активність й автономність у професійному і особистому житті педагога [1].

Сама по собі професія вчителя є емоційно стресогенною унаслідок великої кількості об'єктів, що мають бути у постійному фокусі уваги вчителя, наявності несподіваних ситуацій, які потребують негайного конструктивного розв'язання. Тому педагогічна професія вимагає великого психічного ресурсу щодо самовладання, саморегуляції та самовідновлення особистості, а втрата психологічного здоров'я суттєво впливає на якість життя самого вчителя й негативно позначається на ефективності педагогічної діяльності [8].

Міністр освіти і науки України Л. Гріневич (квітень 2016 – серпень 2019 р.) свого часу

започаткувала довгоочікувану реформу освіти і почала впроваджувати Нову українську школу. Вона зазначила, що «педагогіка партнерства – одна з основ школи, що ґрунтується на взаємній повазі до особистості, праві вибору і відповідальності за прийняті рішення» і включає у себе три взаємодії: з учнями в освітньому процесі; з батьками; із залученими фахівцями, асистентами вчителя для надання додаткової підтримки особам з особливими освітніми потребами. За педагогікою партнерства всі суб'єкти освітнього процесу – добровільні і зацікавлені соратники, однодумці, рівноправні, турботливі і відповідальні за результати. Основні принципи педагогіки партнерства: повага до особистості; доброзичливість і позитивне ставлення; довіра у відносинах, стосунках; діалог – взаємодія – взаємоповага; розподілене лідерство (проактивність, право вибору та відповідальність за нього, горизонтальність зв'язків); принципи соціального партнерства (рівність сторін, добровільність прийняття зобов'язань, обов'язковість виконання домовленостей) [7].

Було проведено опитування вчителів початкових класів та керівників закладів освіти (ЗО) на січень 2023 р. шкіл державної та приватної форм власності з різних регіонів України, щоб з'ясувати, як учителі закладів освіти застосовують педагогіку партнерства, а також щоб визначитися, що саме найбільш заважає реалізації педагогіки партнерства у педагогічній взаємодії і є найбільш стресовим у праці, що значно впливає на стан здоров'я як на психічному, так і на фізичному рівні. Було залучено 26 закладів освіти, а це понад 210 респондентів, із яких 186 – вчителі початкових класів і 26 – керівники закладів освіти.

На питання: «Чи погіршився психофізичний стан здоров'я під час роботи у закладі освіти? Якщо так, то вказати причину» 50% учителів початкових класів відповіли, що не погіршився, а інші респонденти визначили з причин погіршення психофізичного стану такі: перевтома – 36%; війна у країні, збої у постачанні електроенергії, дистанційне навчання – 8,1%, проблеми у спілкуванні з батьками – 5,9%. Керівники закладів освіти відповіли на це ж питання так: не погіршився стан психофізичного здоров'я – 27%, а з причин, які знижують психофізичний стан здоров'я, 69,2% керівників віддали перевагу перевтомі, 3,8% – стану війни в країні (рис. 1).

Із результатів опитування видно, що саме перевтома є однією з головних причин того, що погіршується психофізичний стан педагогічних працівників і, звісно, впливає на здатність до ефективної, творчої педагогічної діяльності. І саме у керівників ЗО, на яких так багато відповідальності і від яких залежать атмосфера і умови для творчості та розвитку вчителів,

виявляється найбільший відсоток причин зниження психофізичного здоров'я – перевтома.

Відповідаючи на питання: «Яку саме перевтому відчуваєте?», вчителі початкових класів віддали більшість голосів за фізичну та психологічну перевтому, а саме 40%, а керівники ЗО – 30%; за сезонну перевтому (напруга від четверті до четверті, одноманітність, «біг на місці», повторюваність обличь, рухів, слів, вимог тощо) – 27,4% і 26,9%; за перевтому протягом дня, тижня (перевантаження, викликані великою кількістю уроків, позакласними заходами) – 12,9% і 42,3%; за технологічну перевтому (пов'язану зі звітністю, різноманітними нарадами, зборами) – 9,7% і 26,9% тощо (рис. 2).

Що цікаво, самі вчителі початкових класів і керівники ЗО відзначали, що саму перевтому під час роботи помічали не одразу. А це тому, що розумова праця не має чітких меж між

напруженням організму під час роботи і переходом у фазу відновлення сил. Під час розумової праці, яка є провідною у педагогічній діяльності, перевтома проявляється у нервовому напруженні, зниженні концентрації уваги і зменшенні свідомого її регулювання, погіршенні оперативної пам'яті і логічного мислення, сповільненні реакцій на подразники. Нервове напруження впливає на серцево-судинну систему, збільшуючи артеріальний тиск і частоту пульсу, а також на терморегуляцію організму та емоційний стан працівника. Перевтома породжує у педагогічного працівника стан, який призводить до помилок у роботі, небезпечних ситуацій і нещасних випадків. Що ще дуже важливо – відновлювальні процеси після розумової праці відбуваються повільніше, ніж після фізичної. Несприятливі порушення в організмі працівника часто не ліквідуються повністю, а аку-

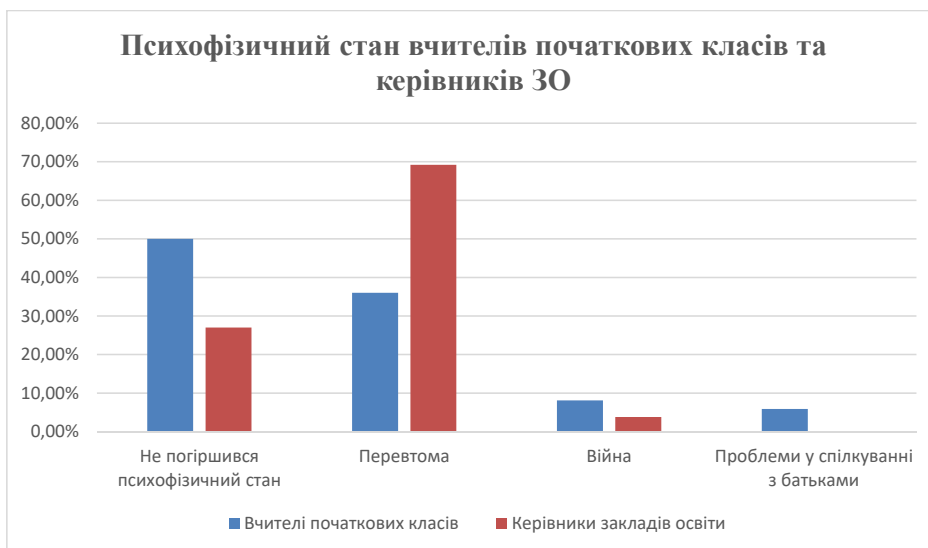

Рис. 1.

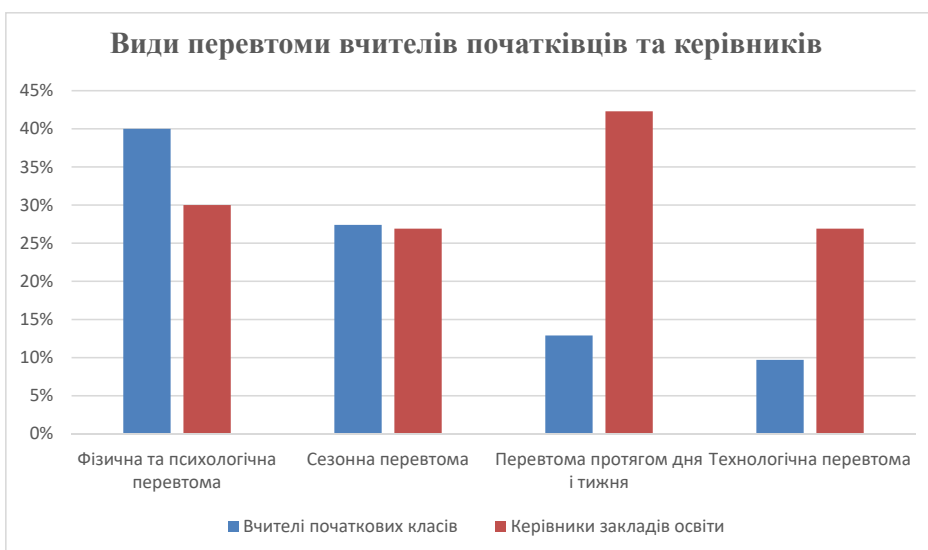

Рис. 2.

мулюються, переходячи в хронічну перевтому та різні захворювання [3].

Із анкетування видно, що професійна діяльність учителів та керівників ЗО супроводжується постійною психофізичною напругою, яка змушує швидко мобілізуватися, адаптуватися до умов, що змінюються, та часто стає однією з детермінант формування перевтоми, а в подальшому і професійного вигорання, яке ми розглядаємо як процес поступової втрати суб'єктом емоційної, розумової та соматично-фізичної енергійності, життєвої наснаги під впливом пролонгованого стресу в професійній сфері, що проявляється у симптомах емоційного виснаження, пригнічено-депресивного настрою, хронічної втоми, цинізму, цілковитої втрати інтересу до роботи, спілкування та відсутності задоволення від них, у безсонні, уживанні психоактивних речовин, іноді в суїцидальності. Вигорання небезпечне своїми наслідками (демотивацією фахівців, адиктивною поведінкою, професійною дезадаптацією, функціональною деградацією тощо), які негативно впливають на професійне й особисте життя фахівця, та наявністю широкого спектру симптомів невротичного і психосоматичного характеру, котрі вимагають диференційованих підходів до його профілактики та психологічної корекції [4].

Також важливо означити другу зазначену причину зниження психофізичного здоров'я вчителів початкових класів та керівників ЗО – взаємодію з батьками здобувачів освіти.

На питання: «Які трудові дії педагогічного партнерства даються Вам найскладніше?» близько 50% учителів початкових класів відзначили, що саме спілкування, взаємодія з батьками даються найскладніше. Також зазначали, що мають малий запас знань із теми психології взаємодії з батьками. А на питання: «Щоб Ви

хотіли змінити чи додати в діяльності Вашого закладу освіти?» вчителі писали пропозиції проводити просвіту батьків; прохання частіше проводити семінари-практикуми для педагогічних працівників, поповнювати інформаційне забезпечення з теми взаємовідносин.

11 учителів відзначили, що саме негативні наслідки взаємодії з батьками є причиною бажання звільнитися.

На прохання перерахувати умови, які створено у закладі освіти, що сприяють успішному застосуванню педагогічного партнерства у педагогічній практиці, 71,2% учителів початкових класів відповіли, що добре розроблена взаємодія та заходи роботи з батьками учнів сприяють успішному застосуванню педагогічного партнерства у роботі. 84,1% з переліку вибрали узгодженість дій і досягнення єдиної місії закладу між адміністрацією та педагогічним колективом; 56,1% – гарно опрацьована методична робота закладу, яка включає просвіту вчителів і батьків щодо взаємодії і спілкування з батьками. 52,3% учителів початкових класів вибрали знання вікової психології для застосування під час роботи з учнями як чинник успішного застосування педагогічного партнерства в роботі (рис. 3).

За результатами відповідей на це питання ми бачимо, що взаємодія з батьками, а саме: перенавантаження спілкування у чатах, Вайбер-групах, індивідуальне консультування, проведення батьківських зборів, організація свят, екскурсій, семінарів для батьків тощо, є чинником постійного стресу для вчителів. При тому, що перша з п'яти й основна функція вчителя – навчати учнів, яка зазначена у Професійному стандарті за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової

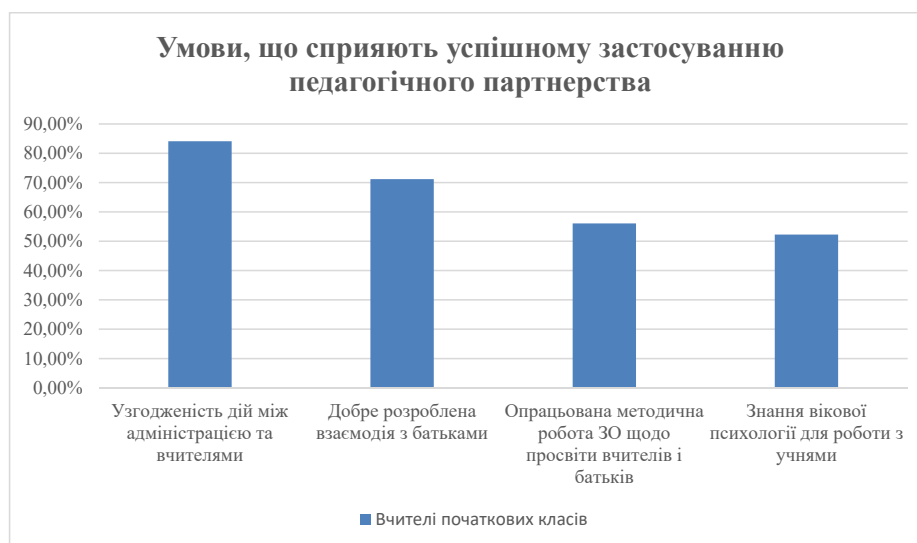

Рис. 3.

освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)» (2020) [9].

Також слід звернути увагу на те, що 84,1% учителів початкових класів зазначили узгодженість дій і досягнення єдиної місії закладу між адміністрацією та педагогічним колективом як чинник, який сприяє успішному застосуванню педагогічного партнерства у роботі, що говорить про те, що майже кожен учитель очікує і бажає мирного, комфортного співіснування у колективі, де адміністрація є лідером і веде до виконання місії закладу освіти.

Усі вищезазначені проблеми, а саме: перевтома, проблеми у взаємодії з батьками й атмосфера у робочому колективі, показують, на що звернути увагу для того, щоб зберегти психологічне та фізичне здоров'я педагогічних працівників. І саме ефективне та розумне застосування педагогіки партнерства у педагогічній взаємодії може бути ось тим якорем, який допоможе втримати особистість учителя у психофізичному благополуччі.

Якщо переглянути розподіл відсотків на види перевтоми у вчителів, зрозуміло, що переважно воно виникає від перенавантаження або постійного бажання вчителів обійняти і виконати те, що не під силу одному працівнику, або гіпервідповідальність за дітей, яких доручили. А педагогіка партнерства передбачає чітко прописані функції і взаємодію кожного суб'єкта освітнього процесу.

Дитиноцентризм – основний принцип Нової української школи, який передбачає, що вчитель має на меті створити індивідуальну стратегію розвитку для кожного учня окремо. Учитель, який стає дбайливим лідером у класі, який знає особливості розвитку кожного свого учня, знає вікові норми розвитку, розуміє стиль поведінки, причини труднощів у навчанні та спілкуванні, викликає відкритість, довіру своїх учнів, надихає до творчого зростання, – саме такий учитель стає провідником у країну знань без труднощів і конфліктів, без зайвих покарань та пересторог, без постійної критики, нотацій і читання моралі. Саме вчитель за педагогікою партнерства стає коучем, тренером, який сприяє створенню з класу однієї згуртованої команди, відпрацьовує до автоматизму життєві та професійні ситуації, маючи для кожного учасника команди стратегію розвитку; модератором, який є наставником та керівником активної групи класу; фасилітатором, котрий стимулює та скеровує процес самостійного пошуку інформації, загальної спільної роботи класу та окремих його активних груп, причому організовує обговорення ситуацій із нейтрального боку, щоб не відбулося зіткнення думок, а переводить їх у конструктивне русло, прийняття загального рішення; тьютором, який є і індивідуальним репетитором, і груповим наставником, що супроводжує самоосвіту. За

індивідуального підходу до навчання вивчення вчителем нових ролей буде супроводжуватися розвитком, творчим успіхом дітей, радістю у навчанні, і в класі буде панувати насолода від навчання, а не конфлікти. За застосування принципів педагогіки клас перетворюється на аеродром, із якого вилітають успішні, впевнені у собі, творчі особистості, патріоти та новатори з жагою до знань і відкриттів, а сам учитель має відчуття виконаної мети та покликання життя.

Для профілактики та збереження психофізичного здоров'я у відносинах із батьками важливий принцип педагогіки партнерства – спілкування, взаємодія, співпраця, повага і довіра вчителю з боку батьків, а не постійний контроль і перевірка його діяльності; дотримання етичних норм спілкування, де кожен поважає права й обов'язки кожного суб'єкта взаємодії. На прикладі європейських країн до додержання прав і свобод особистості вчителя відносять і спілкування за електронною системою школи, а не у чатах чи Вайбер-групах. Учитель розсилає повідомлення батькам кожного учня окремо, не у загальний чат, що допомагає йому мати свої особисті кордони та часові норми спілкування, які інколи можуть порушуватися під час спілкування у чатах. Також до форм роботи з батьками за педагогікою партнерства, що допомагають у налагодженні взаємин із батьками, можна віднести зарубіжний досвід спілкування з батьками наодинці у відведений час, так звані індивідуальні батьківські зустрічі, на заміну загальним класним зборам батьків. Такий вид взаємодії допомагає підсилювати довіру, відкритість до вчителя, зацікавленість у навчанні дитини з боку батьків.

Узгодженість дій і досягнення єдиної місії закладу між керівництвом закладу освіти та педагогічним колективом можливе за умов теплої та доброзичливої атмосфери у колективі, умов для творчості, урегулювання обов'язків без перенавантаження підлеглих, організації кімнати для відпочинку та відновлення після уроків або між ними. Коли керівник ЗО знає властивості, особливості та інтереси своїх учителів, реальні заслуги за добре розробленою системою зворотного зв'язку, турбується про соціально-економічний та медичний захист співробітників, створює умови для підвищення професійної кваліфікації співробітників, саме тоді вчитель має достатньо сильну підтримку для подолання негараздів на роботі, має ресурс для відновлення після перевтоми.

Таким чином, за педагогікою партнерства вчитель – особистість, яка спрямовує, організує, координує освітній процес, але при цьому має рівноправних учасників цього процесу в обличчі учнів і батьків, які поважають один одного, дотримуються особистих кордонів і є партнерами, які рухаються в одному напрямку, допомагаючи один одному, не від-

кидаючи різницю у життєвому досвіді, також безумовна рівність у праві на повагу, довіру, доброзичливе ставлення і взаємну вимогливість. Педагогіка партнерства – це і підтримка один одного всіма учасниками освітнього процесу, і співпереживання, і утвердження людської гідності, і головне – довіра. За педагогікою партнерства кожен суб'єкт освітнього процесу (керівник ЗО, вчитель, учень, батьки) має свої права й обов'язки, виконуючи які кожен має ресурс для виконання своїх професійних та освітніх функцій зі збереженням психофізичного здоров'я.

Висновки. Психофізичне здоров'я вчителів є передумовою здорової, дружньої атмосфери у класі, бо саме за своїм моральним та духовним ресурсом учитель створює її. Саме тому створення деприваційної ситуації, яка виникає у результаті психологічного дискомфорту через перенавантаження і перевтому, проблеми у спілкуванні з учнями, батьками, керівництвом закладу освіти чи колегами, може викликати порушення психічного здоров'я (страхи, тривожність, психічна напруга, негативні переживання, неадекватні реакції, комплекси тощо). За рахунок ефективного застосування педагогіки партнерства вчитель може гармонійно об'єднати всіх учасників освітнього процесу, де кожен учасник, організовуючи свою зону відповідальності, дасть іншим можливість зберегти свій психофізичний стан.

За результатами дослідження подальшого вивчення потребує досвід профілактики та збереження психологічного та фізичного здоров'я вчителів зарубіжних країн за рахунок ефективного педагогічного партнерства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Білозерська С. Психічне здоров'я педагога як умова ефективної професійної діяльності. *Психічне здоров'я особистості у кризовому суспільстві* : зб. тез II Всеукр. наук.-практ. конф. / упоряд. Н.М. Бамбурак. Львів, 2017. С. 33–39.
2. Бурлака О.В., Кондратенко Л.О., Манилова Л.М. Вплив стресу «гібридної» війни на психічне та фізичне здоров'я вчителів. *Технології розвитку інтелекту*. 2016. Т. 2. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tri_2016_2_2_3 (дата звернення: 15.03.2023).
3. Втома на роботі і безпека праці. *Профспілка працівників освіти і науки України*. URL: <https://rop.org.ua/novyny/6053-vtoma-na-robot-bezpeka-prac.html> (дата звернення: 08.03.2023).
4. Колтунович Т.А. Симптоми професійного вигорання вихователів дошкільних начальних закладів. *Innovative views of young scientists*. 2015. URL: <https://www.sworld.com.ua/konferm1/380.pdf> (дата звернення: 15.03.2023).
5. Максименко С.Д. Психічне здоров'я дітей. *Психолог*. 2002. Т. 1. № 1. С. 4–21.
6. Митник Т. Особливості психічного здоров'я особистості: критерії та показники. *Психічне здоров'я особистості у кризовому суспільстві* : зб. тез II Всеукр. наук.-практ. конф. / упоряд. Н.М. Бамбурак. Львів, 2017. С. 269–271.
7. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / ред. Н.М. Бібік. Київ : Пляяди, 2017. 206 с.
8. Павлик Н. Психологічне здоров'я як передумова конструктивного особистісного розвитку педагога. *Сучасна медицина, фармація та психологічне здоров'я*. 2020. № 2(5). С. 83–109.
9. Про затвердження професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)» : Наказ від 23.12.2020 № 2736-20. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20#n10> (дата звернення: 03.04.2023).
10. Сіданіч І.Л. Як зробити батьків і дітей щасливими? Київ : Пляяди, 2005. 120 с.
11. Сухомлинський В.О. Учитель і діти. *Вибрані твори* : у 5 т. Київ, 1977. Т. 5. С. 195–202.
12. Яким має бути ідеальний учитель на думку батьків та самих педагогів – опитування. *Нова українська школа*. 2021. URL: <https://nus.org.ua/news/yakym-maye-buty-idealnyj-uchytel-na-dumku-batkiv-ta-samyh-pedagogiv-opytuvannya/>. (дата звернення: 03.04.2023).